

can be examined as in wide so in a narrow value. On the specific of sources of right can influence him branch belonging. In the presented article the «source of right» is examined in a formal aspect and answers formal definiteness.

On the basis of the general theoretic going near a concept «source of right» a concept «source of corporate law» is certain in the article. Drawn conclusion, that source corporate it is an external form of expression of norms of corporate law. It is marked that legal nature of sources of corporate law is related to the concept of corporate law and concept of corporate legal relationships.

The concept of the system of sources of corporate law is offered in the article. Signs over of the system of sources of corporate law are brought. Criteria are marked for classification of sources of corporate law, that are in basis of the system. Drawn conclusion, that basic structural parts of the system of sources of corporate law are normatively-legal acts, corporate acts, normative agreement, corporate customs, judicial practice.

In the article the author supported the position that corporate law is an integral part of civil law. Therefore, the sources of corporate law are an integral part of civil law sources. The author divides the sources of corporate law for their legal force, under the subjects of rulo creativity, by means of acceptance, for the purpose of adoption. The article emphasizes the importance of corporate acts in the regulation of corporate legal relations. Corporate acts in the article are considered as actions aimed at emergence or realization of corporate legal personality of participants of corporate education. It is concluded that corporate acts have a contractual, and not a lawful nature. It is stated that when creating corporate acts both public and private interests of interested participants are taken into account.

Keywords: source of right, corporate law, source of corporate law, systematization of sources of corporate law, corporate act.

Сабодаш Р.Б.

РЕТРОСПЕКТИВНА ДІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУСТВО ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

УДК: 347.132.142 <https://doi.org/10.15330/apiclu.51.58-65>

Судові процедури банкрутства є особливим способом захисту прав кредиторів, що спрямований на задоволення їх вимог боржником через відновлення його платоспроможності у процедурі санації або через продаж майна боржника у процедурі ліквідації. Ключовим елементом успіху судових процедур банкрутства є

виявлення та повернення майна боржника, а також забезпечення погашення вимог добросовісних кредиторів.

Водночас практика розгляду справ про банкруство свідчить про те, що мають місце випадки, коли незадовго до порушення провадження у справі про банкруство боржники вчиняють правочини, спрямовані на зменшення його активів або на формування штучної заборгованості перед пов'язаними кредиторами. Згаданий вище період, протягом якого, як правило, вчиняються подібні правочини, у судовій практиці отримав назву – «підозрілий період».

З метою недопущення зловживання боржником своїм правом на розпорядження належним йому майном статтею 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі за текстом – Закон про банкруство), який втратив чинність, правочини (договори) або майнові дії боржника, які були вчинені боржником після порушення справи про банкруство або протягом одного року, що передував порушенню справи про банкруство, можуть бути визнані недійсними або спростовані господарським судом у межах провадження у справі про банкруство за заявою арбітражного керуючого або конкурсного кредитора з підстав, передбачених цим Законом.

Аналогічна за змістом норма міститься у статті 42 Кодексу України з процедур банкруства. Проте відмінністю статті 42 Кодексу України з процедур банкруства (далі за текстом – Кодекс про банкруство) від статті 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» є те, що нова редакція цієї норми не передбачає можливості спростування майнових дій боржника, однак розширює спеціальні підстави для визнання недійсними правочинів боржника, що вчинені в особливий період, та збільшує строк підозрілого період з одного до трьох років.

Постановка завдання. На наше переконання, збільшення строку «підозрілого періоду» з одного до трьох років матиме своїм наслідком неоднозначне застосування трьохрічного періоду до правочинів, вчинених боржником у новий «підозрілий період». Іншими словами, йдеться про те, чи може стаття 42 Кодексу про

банкрутство мати ретроспективну дію і чи поширюється вона на правочини, вчинені боржниками в період з 21.04.2016 року до 21.04.2018 року? Відтак, метою цієї статті є з'ясування, чи є допустимим ретроспективне застосування статті 42 Кодексу про банкрутство у контексті практики Європейського суду з прав людини.

Результати дослідження. Варто відзначити, що подібна проблема вже виникала у судовій практиці, коли йшлося про ретроспективність застосування статті 20 Закону про банкрутство в редакції від 22.12.2011 року.

Так, ухвалою Господарського суду міста Києва від 05.04.2016 року у справі № 43/75-15/7-б визнано недійсним договір купівлі-продажу векселів, укладений 17.04.2007 року, тобто до набуття чинності новою редакцією Закону про банкрутство. Судове рішення мотивовано тим, що зазначений договір спричинив недостатність активів боржника для задоволення вимог кредиторів, і виконання зобов'язань перед іншими кредиторами стало частково неможливим, а також тим, що товар за договором (векселі) був придбаний за цінами значно вище ринкових. Відтак, на думку суду, договір купівлі-продажу векселів від 17.04.2007 відповідно до ст. 20, п. 1-1 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" підлягає визнанню недійсним [1]

На наше переконання, в ухвалі від 05.04.2016 року у справі № 43/75-15/7-б Господарський суд міста Києва правомірно здійснив ретроспективне застосування статті 20 Закону про банкрутство з огляду на наступне.

Відповідно до частини 1 статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

У п. 3 мотивувальної та п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України № 1-рп/99 від 09.02.1999 року у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України Суд констатував, що зазначена стаття

міститься у розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», в якому закріплені конституційні права, свободи і обов'язки насамперед людини і громадянина та їх гарантії, а відтак, положення частини першої статті 58 Конституції України про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів лише у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується фізичних осіб і не поширюється на юридичних осіб [2]

Водночас, пунктом першим статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

У своїх рішеннях комісія (справа A ., B ., C . and D . v/the UNITED KINGDOM, заява № 8531/79) [3] та Європейський суд з прав людини (справа Кечко проти України», заява N 63134/00 [4]; справа Мельник проти України», заява N 23436/03 [5]) стверджували, що ретроспективність (зворотна дія у часі) цивільного законодавства не заборонена нормами Конвенції і може бути застосована національними юрисдикційними органами. Разом з тим, Європейський суд з прав людини допускає таке ретроспективне втручання у право власності та інші гарантовані Конвенцією права у разі, коли належним чином буде збережена справедлива рівновага, а саме втручання обумовлено справедливою легітимною метою без надмірного і неконтрольованого свавільного втручання.

Підстави визнання правочинів недійсними, які містяться у статті 42 Кодексу з процедур банкрутства, характеризуються не стільки їх невідповідністю загальним вимогам актів цивільного законодавства, скільки тим, що вчинення подібних правочинів не було обумовлено “розумним економічним інтересом” боржника, та вони були економічно не виправданими та/або такими, що спричинили доведення боржника до банкрутства. Ці підстави є спеціальними, адже йдеться про порушення прав та інтересів третіх осіб – добросовісних кредиторів боржника. При цьому

сторони подібного правочину, враховуючи його мету, характер і особливості вчинення, завідомо діяли всупереч легітимним цілям законодавства про банкрутство (з метою доведення боржника до банкрутства та, як наслідок, запобігання погашенню вимог добросовісних кредиторів або ж з метою встановлення контролю над процедурами банкрутства через створення штучної заборгованості перед «потрібними» кредиторами).

Визнання таких правочинів недійсними має своєю легітимною метою повернення до ліквідаційної маси боржника його майна, що було відчужено за цінами значно нижче ринкових, або унеможливлення виплати грошових коштів недобросовісним кредиторам боржника, вимоги яких були сформовані з метою встановлення контролю над судовими процедурами банкрутства, шляхом придбання боржником майна за цінами значно вище ринкових.

Такий особливий порядок визнання недійсними правочинів жодним чином не впливає на стабільність цивільних правовідносин, оскільки реалізація зазначеного права арбітражного керуючого допускається у межах відповідної судової процедури банкрутства і виключно щодо правочинів, вчинених боржником після порушення справи про банкрутство або протягом трьох років, що передували порушенню справи про банкрутство, і тільки з конкретних підстав. Зазначені обмеження є специфічним механізмом захисту стабільності цивільно-правового обороту, що має подібні до позовної давності завдання, і не допускає свавільного, не обмеженого розумними строками, втручання у цивільно-правовий оборот.

Висновки. Ретроспективне застосування ст. 42 Кодексу про банкрутство має своєю легітимною метою недопущення фіктивного банкрутства юридичних осіб, встановлення недобросовісними кредиторами неправомірного контролю над судовими процедурами банкрутства через комітет кредиторів боржника та запобігання виплати таким недобросовісним кредиторам грошових коштів боржника. Ця мета досягається шляхом визнання недійсними договорів боржника, вчинення яких не було обумовлено “розумним економічним інтересом” боржника, а навпаки,

правочини були економічно не виправданими та/або такими, що спричинили доведення боржника до банкрутства. Водночас умови та наслідки застосування статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства свідчать про те, що досягнення зазначеної легітимної мети відбувається у спосіб, що зберігає справедливу рівновагу між інтересами сторін такого правочину та не покладає на жодну із сторін надмірного тягаря, оскільки забезпечує існування компенсаційних механізмів – повернення отриманого за правочинном або відшкодування його вартості. Викладене обумовлює відповідність ретроспективного втручання у право власності за цих обставин умовам, що встановлені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

1. Система аналізу судових рішень VERDICTUM » [Електронний ресурс] / ухвала Господарського суду міста Києва від 05.04.2016 року у справі № 43/75-15/7-б - Електрон. дан.- К.: ТОВ «Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», ТОВ «ЛІГА ЗАКОН». – 2019 – Режим доступу: <https://verdictum.ligazakon.net/document/57097036>, платний;
2. Система інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА:ЗАКОН» [Електронний ресурс] / Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) № N 1-рп/99 від - 9 лютого 1999 року – Електрон. дан.- К.: Інформаційно-аналітичний центр «Ліга». – 2009 - Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KS99001?hide=true>, платний;
3. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / HUDOC Database; Judgment case of A., B., C. AND D. v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 8531/79) - Електрон. дан.- Strasbourg: European Court of Human Rights, 2019 – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%3A%3A%5B%5D%7D>}, вільний
4. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / HUDOC Database; Judgment case of KECHKO v. UKRAINE (Application no. 63134/00) - Електрон. дан.- Strasbourg: European Court of Human Rights, 2019 – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70863>, вільний
5. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / HUDOC Database; Judgment case of MELNYK v. UKRAINE

(Application no. 23436/03) - Электрон. дан.- Strasbourg: European Court of Human Rights, 2019 – Режим доступа: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72888>, вільний

Сабодаш Р.Б. Ретроспективна дія законодавства про банкрутство через призму практики Європейського суду з прав людини та Конституційного суду України.

Стаття зосереджена на правочинах боржника, що укладені ним в «підозрілий» період. Особливу увагу приділено ретроспективній дії положень статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства, в частині збільшення строку «підозрілого» періоду. Автор проаналізував судову практику Верховного Суду, Конституційного суду України та Європейського суду з прав людини. У статті зроблено висновок, що легітимна мета закону пропорційно співвідноситься з наслідками втручання у права осіб, що вчинили правочини у такий період, і ретроспективне застосування статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства не порушуватиме стабільності цивільного обороту.

Ключові слова: ретроспективна дія, практика ЄСПЛ, пропорційність, законна мета.

Сабодаш Р.Б. Ретроспективное действие законодательства о банкротстве через призму практики Европейского суда по правам человека и Конституционного Суда Украины.

Настоящая статья посвящена сделкам должника, которые заключаются в подозрительный период, предшествующий возбуждению дела о банкротстве. Особое внимание уделено возможности действия законодательства о банкротстве обратно во времени. Автор анализирует соответствующую практику Верховного Суда, Конституционного суда Украины и Европейского суда по правам человека. В статье доказывается, что ретроспективное применение законодательства о банкротстве обусловлено разумной целью, которая пропорционально соотносится с последствиями вмешательства в права ответчиков.

Ключевые слова: ретроспективность, практика ЕСПЛ, пропорциональность, подозрительный период.

Sabodash R.B. Retrospective bankruptcy legislation in the practice of the European Court of Human Rights and Constitutional Court of Ukraine.

The paper focuses on the debtor's contract awarded into a suspicious bankruptcy period. Special attention is paid to retrospective bankruptcy legislation according to which the debtor's contracts may be declared invalid.

The article deals with the practice of the Supreme Court, the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights. The European Court of Human Rights in the case «James and Others v. The United Kingdom» stated that the fairness of a system of law governing the contractual or property rights of private parties is a matter of public concern and therefore legislative measures intended to bring about such fairness are capable of being «in the public interest», even if they involve the compulsory transfer of property from one individual to another.

Special attention is paid to cases “Melnyk v. Ukraine” in which the European Court of Human Rights requires retrospective civil legislation is not expressly

prohibited by the provisions of the Convention and in certain circumstances may be justified. Therefore, the Court considers that the issue of an effective remedy is concerned, the remedy in question must already exist with a sufficient degree of certainty. The retroactive application of civil procedural law would undermine the principle of legal certainty and would be contrary to the rule of law when it deprives a person of access to a remedy which is deemed to be effective for the purposes of Article 35 § 1 of the Convention.

The issue of this paper is to show that the aim of the legislation could not have been achieved without retrospection and the author is accordingly satisfied that a reasonable degree of proportionality exists between the means employed and the aim sought to be achieved because each party has access to effective remedies.

Key words: retrospective, practice, ECtHR, proportionality, legal aim

Стратюк О.М.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ «КОРПОРАЦІЯ» В ПРАВОВИХ СІМ'ЯХ

УДК 347.19

<https://doi.org/10.15330/apiclu.51.65-76>

Постановка проблеми. Розкриття сутності правових явищ в межах завдань наукових досліджень здійснюється через розкриття теоретичних підходів і законодавчих норм щодо формування сутності правових дефініцій та можливості їх належного правового застосування у відповідній сфері. У корпоративному праві поряд з такими теоретично дискусійними питаннями, як визначення поняття і правової природи корпоративних відносин і корпоративних прав, не менш важливе значення має визначення поняття «корпорація», що застосовується у наукових джерелах щодо розкриття сутності цих питань. Адже термін «корпорація» може бути й універсальним, й індивідуалізуючим поняттям щодо визначення юридичних осіб, у яких виникають корпоративні відносини, що в свою чергу вказує на специфіку становлення та розвитку корпоративного права і законодавства. У зв'язку з цим варто проаналізувати наукові та законодавчі підходи, що склалися до поняття «корпорація» у різних правових системах, а потім вже на основі такого аналізу визначити правове значення цього поняття загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми. У науковій доктрині поняття «корпорація» було предметом нау-